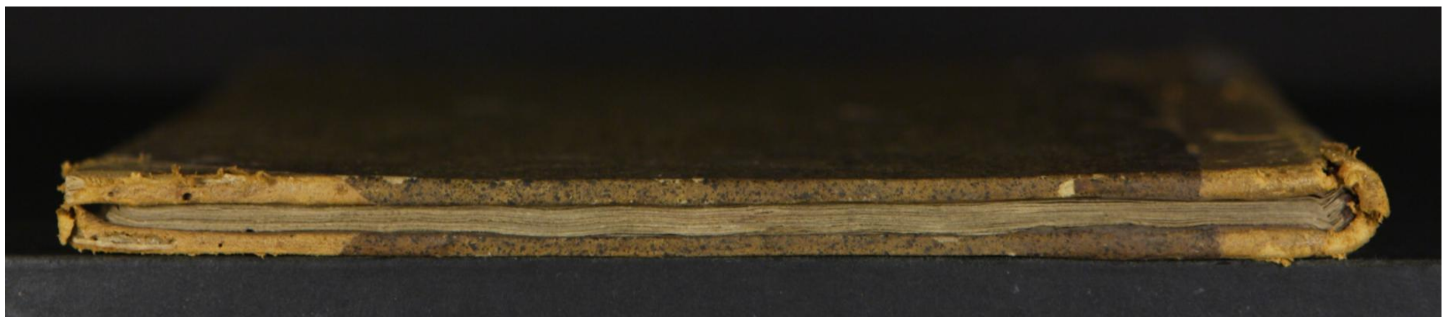
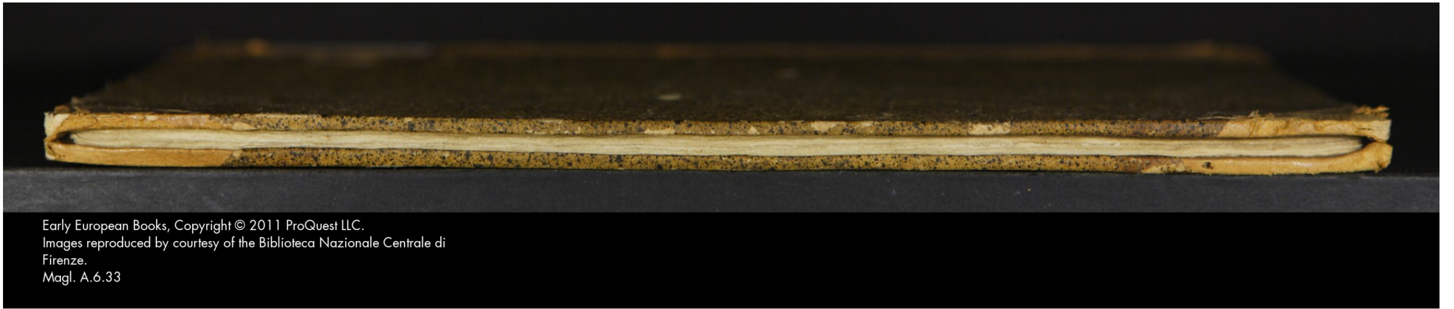

XIX. ...LIANI.Rom. 1487.
CUNABU
6
33

INC
Bibl
Ce

XIX

AELIANI

Rom. 1487

161 8850 segue [h-l⁸]

Aeliani de instruendis aciebus opus ad Diuum Hadrianum: a Theodoro Thessalonicēse latinum factum & Antonio Panormitę Alphonsi Regis pręceptori dicatum :·

Prefatio·

s Cientiam grecis acierum instruendarum solitam Diue Hadriane: quam ab Homeri usq; tempibus sumpsisse initium certum est: Litteris cōplures mandarunt auctores superiores: qui parum eam quam nos habere in rebus mathematicis credimur disciplinā tenuere: Quā ob rem pace omnium dixerim ita persuasus de hac eadem tractare scientia u olui ut posteros nostra potius q̄ illorum antiquorum pręcepta lecturos cōfiderem: tamen ꝙ Romanam huiuscemodi rei facultatem ac peritiam ut uerum fatear ignorarem diu dubitaui an rem repetere in usum q; reuocare deberem·Iam lapsam desitam & forsan minime prcterea utilem ob eam doctrinam quam tui Romani inuenere·Sed cum ad diuum Neruam patrem tuum salutandi uisendiq; gratia / formias uenissem diesq; nonnullos apud Frontinū uirum consularem insignem & rei militaris peritum diuerterem· Intellexi sane non minus studii ab eo ipso gręcę impendi: q̄ Romane scientię militari atq; ita negligendu; pręterea quod de acierum instructōne more gręcorum docerem nō censui: ratus scilicet nunq̄ apud Frontinum posse id studium seruari: nisi haud deterius eo genere ordinandi q̄d Romani exercent haberetur· Formam igitur operis quam notaueram quidem aliquando litteris sed nunq̄ edere ausus sum propter tuam summā peritiam & uirtutem qua facile omnes qui copiis unq̄ imperauerint antecel/

[4²]

lis:modo perficiendam expoliendamq; repetii ea cum diligentia ut prę omnibus ueterum auctorū gręcorum operibus posset meo iudicio comprobari: Nam diluci dę quidem ordinateq; expositōnis ratione futurum ita affirmauerim ut qui opus hoc legant longe & plenius possint doceri & facilius q̄ ex iis quę antiquiores reli/ quęrunt: sed q̄ q̄ hoc ita est: tamen non sine pudore sum maq; retractōe mitteṝ opus militare ad te poterā: Tam multorum magnorumq; bellorum magistrum atq; im peratorem. Haud enim fieri potest qui in hęc tenuiora uideantur si cum tuis conferri uolueris. At si ut peregri/ nam scientiam & rationum elegantiusculam quandam legeris commentationem credo non nihil capies dele/ ctationis: presertim si in his uel Alexandri Macedonis ingenium ac studiū militarem contempleris. Summas autem & ueluti capita eorum quę explicātur prępofui omnium: ut quando per tuas occupationes minus plu/ ra legere liceat/ paucis quę liber continet intelligere pos ses & quę placuerit legere facile sine ulla iactura tempo ris inuenires.

p Rimus omniū quos nouerimus: poeta Ho/ merus acierum instruendarum scientiam te nuisse ac homines ea prędítos facultate pro basse laudauisseq; uidemus. Quale illud de Menestheo carmen legimus. Nulla quidem huic simi lem mortalem protulit ętas.. Ordine qui martis turmas equitemq; locaret. Et quidem de homerica disciplina armorum legimus opera Stratoclis: Hermię: & Fronti/ ni nostre ętatis uiri consularis: sed latius Aeneas genus id instruēdi exposuit qui de tota quoq; re militari satis operum edidit: quę cyneam Thessalum redegisse in bre uitatem constat. Pyrrhus etiā epirota quemadmodum

copię instrui deberent scripsit: & Alexander eius fili/ us: Clearchus. Itemq; Pausanias: Euāgelus: & Polybius Megalopolitanus: uir in uario litterāꝝ studio delectatus et Scipionis familiaris: Ad hęc Eupolemus atq; Iphicra tes. Posidonius stoicus etiam artem instruendarū acie/ rum scripsere: pluresq; alii aut prima quędā imbuendi erudimenta edidere: ut Bryon aut pleniores tractatus quos Topicos a denotatione locoꝝ inscripserunt/ uerū enumerare omnes qui aliquid de re militari scriptuꝫ re liquerunt longum & supuacuum est omniū tamen opa legi: & quid de iis iudicem dicam: omnes fere ita mihi unanimiter scripsisse quasi docere hōies uellēt non igna ros sed satis eaꝝ rerum pitos quas explicare statuerent/ quod igitur nobis incōmodum cum primū rei huius/ cemodi disciplinā affectaremus occurrebat: ut neq; prę ceptores nostrę ętatis idoneos haberemus neq; satisfa/ cere posse ueterū illa pręcepta putaremus: id pro uiri/ bus enitemur ne aliis eueniat: cōmittamus: quā ob rem quotiens minus sententiam nr̄am uerbis satis exprime/ re possumus adiumento utemur figuraꝝ descriptionis ut ipse conspectus usu intelligentię subueniat. Nusquā tn̄ antiquorum auctoꝝ uocabulis uti omittā: ut qui pri/ mus his nostris erudimentis imbuatur/ nihil postea pe grinum sibi sonare arbitretur/ cum illoꝝ opa audit: Cre do autem neminem fore qui nostra hac uia & rōne in/ stitutus non facile ueterū quoq; omnia possit opa intel/ ligere. Vtilem omniū maxime disciplinā hanc esse in/ telligi ex iis licet quę Plato phus in eo ope quod edidit de legibus disserit. cretensiū. n. legum latorem ita leges cōdidisse affirmat tanq̄ hōies semp parati essent ad bel/ lum: atq; in procinctu dimicandi consisterēt: omnibus namq; inter se urbibus bellum geri qđ nō aliquo pręco ne aut feciali sed ab ipsa rerū natura indiceret. qđ cum

Vtilitas huius disciplinę

ita sit. Quę nam alia esse potest disciplina uel potior uel humanę uitę cōmodior q̄ hęc rei militaris? Initium uero sumendum ab iis censeo quę absolute ad bellū atq; perfecte apparātur/quaꝝ duplices esse copias nouimus Aut terrestres.n.aut nauales. Terrestres quę terra pręliantur. Naualis quę mare aut fluuiis classe decertent. Sed de instructione naualis ordinis alias. Nunc quę ad terrestrem ꝑtinent expeditionem exponemus. Hominuȝ igitur quos ad bellum colligimus numerus ita constat ut partim bellatores sint: partim imbelles. Tantum ad usus necessarios bellatoꝝ et ministeria accōmodati. Bellatores ii sunt qui ad decertandum instruuntur armisq; aduersarium inuadunt. Imbelles reliqui omnes babentur ut medici: ut tabernarii: ut serui: & cęteri qui exercitum ministerii causa sequantur. Bellatoꝝ alii pedites alii uectores. Pedites qui pedibus in terra emittuntur. Vectores qui aliquo ferantur uebiculo: quorum duplex est genus. Nam alii equis: alii elephantis uebuntur: quin etiam qui equo utuntur seborsum in duas partes distinguuntur: quippe qui aut in curribus constent, aut equis ipsis insideant bę sunt uniuersi generis differentię. Membrum pedestre atq; ęquestre multiplex est: quod uero in elephantis & curribus uersari proposui nulla euariat differentia. Pedestris itaq; ordo in partes digeritur tres. Armatos. Velites. Peltātos. Armati grauissimis inter pedites armis uti consueuerunt more Macedonum: & ob eam rem Grauis armaturę dicuntur ac nomen illud Armati speciale accipiunt. Nam scutum amplius & rotundum gerunt: & bastam lōgiorem. Velites leuissime omnium armantur / quo Circa uel Expeditos nuncupari eosdem licuit: non loricam induūt: non ocrea muniuntur: non clypeum aut scutum graue gerere soliti sunt: sed telis tantuȝ utuntur aut sagictis: iaculis: lapide aut ex fun

da:aut ex manu:quo in genere Argili etiam telum po/
nenduꝫ est. Peltatis similis macedonicę illi armatura in
usu est sed leuior. Nam & pelta scutum paruum leueqꝫ
est:& conti eoꝝ longe sarissis sunt breuiores:deniqꝫ ge/
nus id armaturę locum inter uelites & armatos tenere
apertum est. uidelicet grauius q̄ uelites:leuius q̄ armati:
quam ob rem sunt cōplures qui eos cum uelitibus iun
gant & utrosqꝫ uocari uelint Leuem armaturam. Eque/
stres copię quę a quadrigis se iungi & per turmas loca/
ri debent. Modo armandi inter se distant. Pars enim ar
mis tota obsepta est:& hinc cataphracti nomen sortita
est. Pars nō tota armis integitur. Cataphractos igitur in
telligi eos uolo:qui nō solus sua corpa sed etiā equos lo
rica undiqꝫ muniunt. Partis aūt non cataphracte alii ha
stati habentur alii ferentarii. Hastati qui manus conse/
runt & comminus hasta decertant/quorum alii scutum
gerunt:& inde scutati dicuntur. Alii sine scuto hasta im
pugnant qui nomine speciali Hastati uocantur. & Con
tati. Ferentarii equites ii dicuntur qui eminus solent di/
micare quorum alii iaculis alii arcu utuntur. Iaculantur
quos Tarentinos uocamus. Arcu utūtur qui Equites sa/
gictarii & a non nullis Scythe etiam uocantur. Tarenti/
noꝝ duo sunt genera: Nam alii lōgius iaculantur et ob
eā rem Equites iaculatores dicunt̄:& Tarentini speciali
uocabulo. Alii cū semel aut bis iaculū miserint/ quo le/
uiori utuntur:manus de cętero cū aduersario conserunt
& cominus pugnare incipiunt:non secus q̄ quos hasta/
tos appellari rettulimus. Leues hos nōiari solitū est. Er/
go Tarentinoꝝ alii Tarentini nōie suo uocātur qui de
longe iaculari consueuerunt. Alii Leues qui pugnam co
minus subeūt. Exposui genera copiaꝝ numero. viiii:ar
matos:Peltatos:Velites:Eqtes hastatos: Eqtes iaclatores
Eqtes sagictarios:Eqtes catafractos: Currus:Elephantos

Sed cum phalanx queque collegia prefecturas · ordines numerumque idoneum contineat atque etiam uerba sortiatur que tum ad precepta quotidiani exercitii tum ad prelium ipsum accommodentur de his singulis doceamus necesse est. Primum igitur in hac disciplina & precipuum est ut ex multitudine hominum quam fusam inordinatamque acceperimus idoneos eligamus: & locis conuenientibus instruamus: hoc est decuriemus: & condecuriemus atque ut numerum statuamus copiarum qui modice commodeque ad belli ratiõem & usum suppeditet quippe cum & in itinere & in castris & in preliis ipsis instructum haberi exercitum sit per quãutile. Iam sepius magnas copias ĩordinatas a paucis ordinatis militibus profligatas legimus. Quam ob rem Aeneas ita genus id discipline definit ut scientia sit bellice motõis. Polibius uero scientiam esse inquit qua homines militari ordini admittantur · decurientur condecurientur denique aptentur & erudiantur ad belli usum & rationem. Decuriare igitur est decurias instituere. Est autem decuria numerus hominum qui a duce uno pone simplici subinde deductus serie cesset uel in octauum uel in duodecimum uel in decimumsextum. Numerus enim decurie uarie ad hunc modũ a diuersis auctoribus datur uerum in re nobis proposita sexdecim describatur cum hic numerus tum ad phalangis longitudinẽ modice habeat: Tum si usus aliquando exigat altitudinem uel duplicari · in · xxxii · & augeatur uel dimidiari ut in · viii · diminuatur nihil post positis expeditis militibus esse possit impedimento. Nam siue iaculentur siue funda aut arcu utãtur facile suo iactu altitudinem phalangis exuperent. Optimus cuiusque decurie p̄poni & ductor ceterorum omniũ esse debet qui & decurio & decanus & dux & primus & prestes nuncupatur. Vltimũ decurie tergidu

ctorem uocamus. Totam uero ipam decuriā ordinem
uersum & decaniā nonnulli etiā enomotiā quasi aucto/
ratōem a sacramēto militari appellāt. Sed sunt qui eno/
motiam quartam esse decurie ptem asserāt Prefectūq;
enomotarcham preponāt. Duas item enomotias dime
riam quasi bipartiam uocāt: & principem Dimeritam
ita ut semidecuriā dimeriam quoq; liceat uocitari & se
midecurionem. Diomeritā qui secundus decurię est:
nam qui ꝓxime decurionem postponitur substes dici
tur. qui uero hunc sequitur prestes. Item substes qui pro
ximus ab hoc pstite est: ac deinceps in hunc modū pre
stes substesq; locat: ut ordo totus ex pstitibus & substi
tibus positis alternatim conficiat. Vnde merito decuriā
ita quoq; diffinūt ut uersus sit ex primis secundisq; pro
uirtute institutis atq; uni decurioni obtempantibus. Cō
decuriare est primę decurię secundā ita apponere ut la
teri primi uersus decurionis decurio secundi uersus re/
spondeat: & lateri substitis primi decurionis substes pri
mus secūdę decurię ac deinceps ad hunc modū. Astes
uero is dicitur qui ita appositus uiget uerbi grā decurio
nis primę decurię astes. decurio secundę decurie est. et
substitis primę: substes secundę/ itaq; deinceps quotiēs
igitur post scdam decuriā tertia & quarta & reliquę de
inceps adiiciuntur. Talis constructio condecuriatio di
citur totaq; coaumentatio phalanx siue legio. Cuius lon
gitudo prima decurionū ordinatio est quę & frons &
facies & acies & iugum et os & duces et prestites et pri
mi decuriarum uocari solita est. Quantū uero phalan/
gis pone frōtem ad tergi usq; ductores porrigitur id al
titudo nominatur. Stare per directū in longum astites
iugare dicitur. Stare per directū in latum prestites sub/
stitesq; uersare uocabulū accipit. Phalanx seborsum in
primas summasq; ptes duas a fronte per totā sui altitu/

Cornu dextrũ · caput
Cornu leuũ · pes
os umbilicus

dinem secatur quaꝝ altera cornu dextrũ & caput uoca
tur· Altera cornu leuum & pes dicitur qua autem longi/
tudo ita secatur oris & umbilici nomine utimur:·

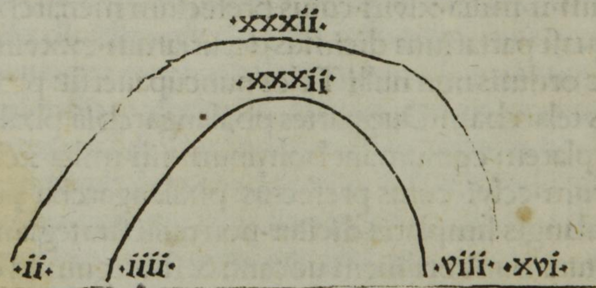
P Ost armatorum phalangem pone leuis loca/
tur armatura· Eqtes uero ab hac loco tertio sta
tuuntur: fieri tamen potest ut usus uel secus di/
sponi interdum exigat quod in progressu operis expli/
cabimus· Nunc quantus armatorum atq; equitum nu/
merus esse debeat & quemadmodum singulos oporte/
at ordinari & ordines magna cum celeritate trãsforma/
ri necessitate incũbente cõueniat: & quę nam disciplina
mouendi de singulis ordinib9 hẽatur/exponemus· Nu
merum statuere certum copiarum nulla probabili rõe
possumus· Prout·n·rem suam quisq; plus minusue appa
ratus desiderare intelligit ita modum describet· Scien/
dum tñ eos numeros deligi oportere q ad ordinũ trans
formatõem possint occurrere habiliores· Hoc est quoti
ens phalangis longitudinẽ augerẽ altitudinẽ diminuere:
aut ecõtrario agere uoluerimus: quã ob rem genus nu/
meri illud ꝓbam9 qđ subinde in ptes ęquas usq; in uni
tatẽ possit diuidi: unde auctores q de acieꝝ instructiõe
scripsere: magna ex pte phalangem grauis armaturę nu
mero·xvi·milia·ccclxxxiiii· institui censent oportere·
Leuis armaturę sub duplo eius numeri· Itẽq; huius sub
duplo equitũ phalangem describunt· Nam·xvi·milia·
ccclxxxiiii·numerus dimidiari subinde usq; in unitatẽ
põt· Formę igitur descriptõisq; gr̃a hunc ponimus nu/
merum· Vnde fit ut qm̃ decuria·xvi·hominibus cõstã/
re proposuerimus·M·xxiiii·decurias cõfici necesse sit·
Decurię in ordines digerunt̃ quibus singulis uel nomẽ
proprium inditũ est/duę namq; decurie dilochiã uelut
duplarem quandã decuriam: siue armaturã constituunt
hõim·xxxii·cuius ordinis princeps dilochita: dupla/

Numerus certus copiarum statui non [illegible]
[illegible] numerus habilior ad trasformationem ordinum deligendus
[illegible] 16384
Decuria 16
Dilochia · 32
Dilochita

ris qdam decurio nũcupatur· Quatuor decuriẹ thetrar chiam: q̃druplarem dixerim decuriam faciunt hõim· lxiiii· cui preest thetrarcha quadruplaris decurio· Duẹ quadruplares ille: centuriã constituunt hõim· cxxviii· decuriaꝝ· viii· cuius prẹfectus centurio & a nõ nullis or dinarius dicit̃· duẹ centuriẹ manipulũ reddunt decuria rum· xvi· hõim· cclvi· cui manipularius prẹest· sunt qui genus hoc ordinis· cclvi· Xenagiam a mercẽnario mi/ lite uocent eiusq̃ principem xenagum· In hisce singulis cclvi· hõim manipulis hõies supordinarii· v· habentur Signifer: Tubicen: Minister: Prẹco: Tergidux Quadrã hr̃e hunc ordinem formam certum est: longitudine ad xvi· altitudineq̃ ad totidem· Duo manipuli penthacosi archiam cohortem quingentariam componunt hõim d· xii· centuriarũ· xxxii· cuius princeps pentacosiarcha Tribunus minor· Duẹ cohortes quingentarie menar/ chiam· i· cohortem miliariam faciunt hõim· M· xxiiii· centuriaruꝫ· lxiiii· cuius prefectus menarcha Tribunus maior· Duẹ millenariẹ meros hoc est ptem cõstituunt hõim· ii· milia· xlviii· cuius prẹfectum menarchã aper/ te quasi partarium dicimus decuriarum· cxxviii· genus hoc ordinis non nulli Telos nuncupauerũt: prefectũq̃ eius telarcham· Duẹ partes phalangarchiã phalangem simplarem consumant hominum· iiii· milia· xcvi· decu riarum· cclvi· cuius prẹfectus phalangarcha princeps phalangis simplaris dicitur· non nulli strategiam id est prẹturã hunc ordinem uocant: & strategum id est prẹ/ torem eius principem nominant· Duẹ simplares pha/ langes duplarem phalangem reddunt hominum· viii· milia· c· xcii· decuriaꝝ· d· xii· Sunt q ordineꝫ hũc meros i· ptem appellari uelint ꝙ modo cornu et alã diximus nõiari· Duẹ duplares phalãges q̃druplarẽ phalangẽ co augmẽtãt decuriaꝝ· M· xxiiii· hõiꝫ· xvi· M· ccclxxxiiii·

Thetrarchia
Thetrarcha
Centuria 128
Centurio, ordina
Manipulus
Manipularius
Xenagia
Xenagus
Supordinarii
Forma quadra
Penthacosiarchia
Pentacosiarcha
Tribunus minor
Menarchia
Menarcha
Tribunus maior
Meros
Merarcha
Telos
Telarcha
Phalangarchia
Phalangarcha
Strategia
Strategus
Meros
Cornu
Ala
Phalanx

Sunt itaq; in tota phalãge siue legione cornua duo phalanges simplares quatuor: partes octo: cohortes miliarie xvi. qngentarię. xxxii. manipuli. lxiiii. Cēturię. cxxviii. Centurię quadruplares. cclvi. Decurię duplares. d. xii. Decurię. M. xxiiii. Optimus quisq; pręfectorum phalangum simplarium in prima simplari: hoc est in dextro cornu statuitur. secundus uirtute in secunda hoc est in leuo cornu locatur. Tertius cum secūda in leuam ponitur mediam uersus secturam. Quartus cum prima in dextram hic etiam mediam uersus secturam quod cum prima & quarta pręfectos habeant. Primum uirtute & quartum: secunda aūt & tertia secūdum uirtutem et tertium pares utiq; uirtute suoꝝ principum constant Nam si in quatuor magnitudinibus insunt proportiones equales: quod a prima & quarta proueniat magnitudine id esse equale quod fit a secunda & tertia apertum in disciplinis mathematicis est.

Prima igitur & quarta secundam & tertiam equiperant Partium quoq; profecti ita ordinantur ut primus uirtute in leuo primę phalangis simplaris statuatur Secundus in dextro secundę. Tertius in leua tertię.

cornua ii
phalanges simplares 4
partes viii
cohor. miliarie 16
cohor. qngentarie 32
manipuli 64
Centurie 128
quadruplares 256
Decurie duplares 512

Quartus in dextro quartę in singulis etiam decuriis quadruplaribus decuriones ita locantur ut primę decurię princeps uirtute excellat. Quartę scm uirtutis locum obtineat. Tertię tertium. Secunde quartum. Ita enim uirtute pares intra se constent cum prima primum et quartum uirtute habeat. Secunda autem secundum uirtute & tertium. Item cum in singulis manipulis quatuor decimę duplares contineantur. Hac eadem ratione uel in his ipsis principes ordinemus: ut prime quadruplaris Pręfectus in leuo ponatur & uirtute cęteris sit pręstantior. Quartę leuum teneat cornu & uirtute secundus habeatur. Tertię in dextro constituatur & uirtute sit tertius. Secundę in leuo locetur quartus uirtutis ratiōe hanc eandem proportionem siue comparationem uel in maioribus prefecturis seruabimus.:.

Nihil deest.
Sequitur figura.

Phalanx.ii.armati.pref.ii. Pre.iii.armati.ph.iii. Ph.iiii.armati.p.iiii. Pre.i.armati.ph.i.

Cornu leuum. Sectura leua. Os et vmbilicus et media sectura. Sectura dextra. Cornu dextrum.

ddddddddd ddddddddd ddddddddd ddddddddd
ddddddddd ddddddddd ddddddddd ddddddddd
ddddddddd ddddddddd ddddddddd ddddddddd
ddddddddd ddddddddd ddddddddd ddddddddd

Velites

oooooooooo oooooooooo oooooooooo oooooooooo

oooooooooo oooooooooo o ooooooooo o ooooooooo

Equites.

Vnc de interuallis quibus armati inter se distēt tum in longum tum in altum agemus. Differē/tia triplex est interualli. Nam homo ordinatus cubita quatuor occupat: Densatus duo: Cōstipatus unū Densatio igitur est cū ex laxioribus arctiora reddimus interualla atq; ita per astitem substitemq; corpus pha/langis colligimus: & militem uniuersum facimus. tum in longum tum in latum adductiorem. Verum ita ut recipere possit immutationem. Constipatio est quotiens phalanx per astitem ac substitem arctius se se colligit quam modo densari rettulimus / adeo ut frequentiam militis nulla uł dextrorsus uel sinistrorsus possit fieri declinatio. Densatur cum phalangem duci in hostes pla/cet imperatori. Constipatur cum hosti agredienti resi/stendū in robore est. Cū itaq; frōtem phalangis decuriones. M. xxiiii. compleant ii certē ordinati cubita. iiii. milia. xcvi. longitudinis occupabunt. hoc est stadia. x. & cubita. xcvi. Densati stadia quinq;. Cubita. xlviii. Cōstipati stadia occupabunt. ii. & semis. & cubita. xxiiii. Armabitur phalanx scuto & hasta. Scutum optimum quod macedonicū ęneum mediocriter Cauum ad oc/to dodrantum magnitudinem. Hasta nulla cubitis octo breuior. longissima quę eatenus sumi potest quatenus tenere miles & uti facile ualeat. Decuriones utpote du/ce decuriarum phalangis optimos esse omnino conuenit. ita & ut statura & uiribus corporis pręstantiores cęteris sint: & rei militaris peritiores. Hoc enim iugum phalangem continet uniuersam: & in usu pręcipuum est. Vt. n. gladius pōdere sui ferri posterioris et mole aciem efficatiorē pręstat. Idē in phalęge existimandū esse ut pro acie ac oris cuiusdā robore ipe sit ordo decurio/nū. Pōdus aūt et molē et magnitudinis additamentū afferat cōstituta in tergo militū multitudo. Curandū quo

ad fieri pōt ut etiam iugum secundum milite cōstet ido
neo. Nam eius quoq; ordinis ista in frontem prominet
& adiuncta priori utilis ex propinquo est & uel deside/
rato uel sauciato decurione secundus se in parte priore
constituens ordinis incolumitatem seruabit. Tertium
item iugum & Quartum & reliqua deinceps pro uirtu
te instituemus ut q deterior sit is subinde posterior col
locetur. Macedonica phalanx expugnabilis & intole/
randa hostibus habita est genere suo instructiōis & or
dinis. Miles enim armatus uel in duobus cubitis stat
quotiens densari iminens prelium postulat. Sarisse lon
gitudo ad cubita. xiiii. quorum duo manus anferunt re
liqua. xii. prominent. Itaq; fit ut secundi suas sarissas su/
perarmatos iugi prioris prominentes ad decem cubita
habeant tertii ad octo. quarti ad sex. quinti ad quatuor.
sexti ad duo. Ab his nulla item sarissa primū superat iu
gum. Quod tum per singulos iugi primi sarisse quinq;
aut sex promineant species formidolosa existat consen
taneū est. Miles item firmus ac robustus cōstat quinq;
sexq; sarissis obsectus: & tot tantisq; fultus innixusq; fa/
cultatibus cōmilitonum. Quin etiam qui post sextum
positi sint iugum & si minus sarissis agunt. Tamen pon
dere sui corporis prominentes augent uires totius pha/
langis & facultatem nec fugiendi ullam ducibus & pre
stitibus relinquunt occasionem. non nulli hastam poste
rioris militis longiorē q̄ prioris sumi iccirco uoluerūt
ut etiam qui in tertio & quarto iugo locati essent: spicu
lis suis pari fronte hostem possent excipere. Tergidux
superordinarius singulorum ordinū prudens peritusq;
esse debet: qui prouideat & procuret / quemadmodum
milites ordinis totius uersent inter se se atq; iugent: & re
cedentes uel metu uel aliqua alia causa probibeat: & re/
stitui cogat in ordinem atq; etiam cum constipandum

ſit compellat militem cogatq; ſi uſus exigit in arctum q̃ maxime adduci. Ita enim fit ut uires & robur phalanx accipiat. Quas ob res non modo in fronte uerum etiã in tergo legionis principem et ducem aliquẽ ſtatui neceſſarium ducimus. Hęc de curatione armatorum phalangis dixiſſe ſufficiat. Nunc de uelite. Inſtruet imperator ſuum uelitem pro paratu ex conſilio hoſtium: modo in fronte: modo in dextra: modo in leua: non nunq̃ etiam in tergo: uidelicet quemadmodum res uſuſq; exigit. Nos exempli gratia ſic inſtruimus:.

d Ecurias quoq; in ordine uelitum ſtatuemus. M xxiiii. uidelicet totidem quot phalanx cõtinet armatorum: ut ſub prima armatorum decuria prima uelitum ordinetur: & ſub ſecundam ſecunda & deinceps ſub ſingulis ſingulę conſtituantur. non tamen ex. xvi. hominibus has inſtituemus ſed ex. viii. ita aut M. xxiiii. decurię compleant hominum. viii. milia. cxcii. Nomina eorum & ordines ita accipe. Quatuor decurias uelitum ſiſtaſim id eſt conſtitutiõem uocamus hominum. xxxii. Duas conſtitutões penthecontharchiã ſemi centuriam dixerim hominum. lxiiii. Duas ſemicenturias centuriã hominũ. cxxviii. Ineſſe ſingulis centuriis debent ſubordinari. quinq;: Signifer: Tergidux: Tubicen: Miniſter: Pręco. Duas centurias pſilagiam a ducentis uelitibus quaſi uelitariam uel expeditariam nominamus hominum. cclxvi. Duas uelitarias xenagiam a mercennario milite uelut mercennariam dicimus hominum. d. xii. Duas mercennarias ſiſtema tanq̃ conſtitutoriam appellamus hominum. Mxxiiii. Duas conſtitutorias epixenegiam cui admercennariam hominum ii. milia. xlviii. Duas admercennarias ſtiphus hominũ iiii. milia. xcvi. Duę ſtiphę epitagma uelut additam legionem decuriarum. M. xxiiii. hõim: viii. milia. cxcii.

in his quoq; superordinarios·viii·in esse solitū est :quo/
rū·iiii·Epixenagi hoc est duces siue principes Admer
narie illius habentur reliqui Sistematharchę preficiunt
principes seu prefecti eius quam constitutoriam inter/
pretamur·Iaculatores sagictarii & omnes qui aliquo teli
genere utanť utiles ad eā rem esse constat ut pręliū ex/
ordiātur: hostem prouocent: feriant: saucient eminus &
prosternant·Fundant aciem: repellant equitem: cogant
aduersarium procursantem loco cedere: explorent: per
lustrent quę loca suspecta: locēt insidias: hi deniq; & pri
mum certamen subeunt & una cum cęteris pugnant·&
q̄q̄ cęteri desierunt ipsi perseuerant in dimicatione·om
nino genus hoc militum cum operam pręstet celerio/
rem agatq; eminus multa efficere potest & pręclara·

De Acie Equestri·

Quitū acies auctores sup̄iores aut q̄dratas aut par
te altera longiores aut Rhombi cuneiue gerentes
spēm tradidere·Sed nemo suā fere satis exp̄ssit sentētiā·
Quam ob rem nos descriptione etiam figurarum for/
mas explicabimus: acierum ipsas: quo possint facilius
percipi· Aciebus ad Rhombi similitudinem formatis
thessalos primos usos comperimus qui plurimū equi/
tatu ualuerunt· Iasone ut ferunt auctore generis huius
aciei utpote ad omnis usus accommodatioris· equites
enim constituti in hac forma uertere se se in quemuis
prospectum possunt: minimeq; uel a tergo uel a latere
capientur· Quippe tum pręstantiores Rhombi latera
teneant & principes angulos regant: Stat enim in prio
re angulo turmę ipsius Pręfectus: in dextro autem & si/
nistro qui custodes uocātur lateris statuūtur: In reliquo
uero angulo Ducem: seu ductorem tergi locari solitum
est·

Rhombus.

```
           P
           ʎ
         ʎ ʎ ʎ
       ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
     ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
   ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
C ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ C
   ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
     ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
       ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
         ʎ ʎ ʎ
           ʎ
           D
```

c Vneatis ſcythe utuntur & thraces: Quin etiam macedones uſi ſunt ſuadente rege Philyppo. Efficatius enim genus id arbitratum eſt q̄ quadratum: ob eam ſcilicet rem qui ſuos principes circumpoſitos habeant: & fronte exigua cōſtet & equitādi uſum per quodlibet interuallum falcalem prebeat regreſſum & progreſſum celeriorem. Quippe ꝙ minus difficiles illos circuitus habeat quos quadrate acies ſortiuntur.

Phalanx Cuneata.

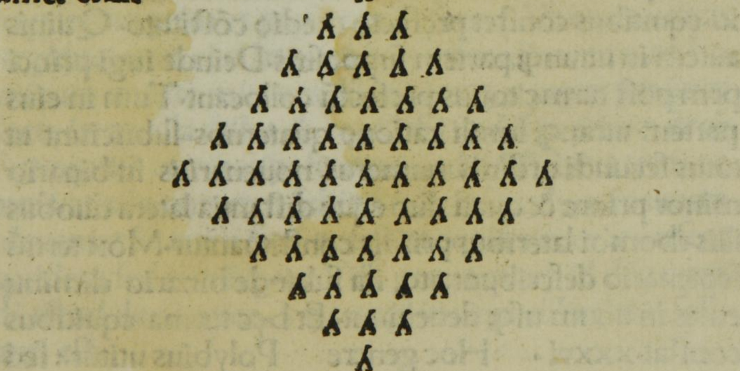
```
               ʎ
             ʎ ʎ ʎ
           ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
         ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
       ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
     ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
   ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
 ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
```

seruare multis in rebus prestantius. Nam & instructio quoniam peruersus ac iuga ordinetur: occurrit facilior & principes in hoc uno formandi genere hostem uniuersi aggrediuntur. Optime inter quadratas habentur que duplici in longum q̃ in altum numero constent. Exempli gratia. viii. in longum: quatuor in altum. aut. x. in longum. v. in altum. que numero parte altera longiores consistunt: figura autem seu forma quadre instituuntur Et enim longitudo equi a capite ad caudā respectu sue latitudinis plures eas habere debet qui per iuga ordinentur q̃ eos qui in uersus se porrigant. Non nulli triplicem esse longitudinis numerum ad altitudinis probant: scilicet ita arbitrantes fore ut quadra forma efficiatur. Triplicem enim prope modum longitudinem habere ad suorum armorum latitudinem uidemus. Qua propter cum nouem in fronte statuant/tres in latum componūt Haud enim fieri potest ut equitum multitudo posteriorum eandem prestet utilitatem q̃ in pedestribus copiis ubi scilicet pone renitentes primorem continent altitudinem. Equitum nanque omnium numerus corpus ponduscque unum cōsistit. Itaque fit ut si posteriores prioribus iuncti renitantur nihil suo impulsu proficiant. Immo una cum aliis labantur & perturbatis ordinibus grauius suo errore q̃ uirtute hostium uersentur necesse sit. Quā ob rem ita euenit ut quotiens equestris longitudinis numerus eque & altitudinis constet numerus ipse quadratus sit. Forma autem altitudinis parte altera longior. Ast quotiens turme forma quadrata est econtrario euenit ut eqtum numerus parte altera longior existat.

Phalanx Quadrata.

ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ
ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ ʎ

r Hombi formam omnium maxime necessari/ am uenisse in usum creditur: eo ꝙ prę cęteris omnibus constituto prefecto turmę eqtes qui in lateribus ordinantur non ex equo suo illi Prefecto iugent sed ita subiiciãtur ut eorum capita iuxta armos equi prefecti apponant. Interuallisq; inter sese iustis eq/ tes tum dextri tum leui tum etiam posteriores discer/ nantur: ne frequentia turbet ordinem cũ equi immitio res in proximos sibi equos conuersi calcitrent & militi bus uulnera infligant. Auctores autem huius generis aut ita disponunt ut equites & uersent & iugent: aut ita ut uersent equidem sed non iugent: aut ita ut iugent sed non uersent. Quę singula quemadmodum se habeant dicam. Qui Rhombos simul & uersare & iu/ gare uoluerunt medium & maximũ iugum turmę nu/ mero impari statuunt: ut. xi. aut. xiii. aut. xv. cui ex parte utraq; priore inq̃ posterioreq; adiungunt binario pri/ mis illis pauciores: uerbi gratia si maximũ illud iugũ equitib9 cõstet. xv. addita iuga utrinq; denis aut ternis cõponunt & quę item post hec utrinq; adiungũt denis singulisq; cõficiunt/ atq; ita binario subinde pauciores adiiciunt dũ singuli relinquant̃ totaq; turma eqtibus cõ sumet. cxiii.

r Hombum dimidiatum & iam transformatū in triquetrum: Cuneum seu rostrum uocamus Quapropter cunei quoq forma perinde explicata iam est quod aciei genus cum suum medium exiens in acutum & motum facile quorsum uelit sortiatur expedite admodum uel molem posteriorem sua cum fronte circumagit & celeriter potest immutari.

a Lii ita instruxere ut equites qui rbombum conficerent neq uersarēt neq iugarent. Ita enim & conuersiones & transitiones equitum posse facilius fieri existimarunt cum non ante non pone non a latere quicq̄ impediret. Statuūt primū prefectum turmę mox ad eius utrūq latus adiungunt singulos loco submissiore: ut quod dictum iam est capita iunctorum equorum iuxta armos prępositi equi ordinentur. Et primus ordo qui duo latera rbombi contineat numero impari xi. equitibus constet prefecto medio cōstituto. Quinis autem in utranq partem suppositis. Deinde iugi principem post turmę totius prefectū collocant. Tum in eius partem utranq simili ratione quaternos subiiciunt ut totus secundi ordinis numerus nouenarius sit binario minor priore & quasi duo eque distantia latera duobus illis rbombi lateribus primis constituantur. Mox tertiū septenario describunt: atq ita subinde binario diminuentes in unum usq deueniunt. Et hęc turma equitibus constat. xxxvi. Hoc genere Polybius utitur: sed

Iugi princeps

Polibius

numero hominum .lxiiii. & forma littere deorsum in uersę:

s Vnt quę ex uersantibus quidem sed non pręterea ex iugantibus constent quę ad hunc modū constituuntur. Versu aliquot equitibus instituto quorum primus pręfectus sit turmę. Vltimus autem tergiductor in eius latus utrūq; uersus alios numero hominum unitate minores disponens: qua eques per interiecta interualla distat ab equite. Quod si in primo decē sint equites uterq; appositus nouenis cōstabit et tertii octenis/atq; ita numerus subinde decrescet/dum in unum deueniat: sic enim fieri potest ut equites inter se uersent quidem sed non iugent. Vtile genus quoq; id disponendi est ad declinationes quas agi in utrumlibet latus solitum est. utilitas huius gnīs

[i 4]

Turma ex uersantibus.

T si turma ex iugātibus quidem sed nō ex uer
a santibus consistere debeat in hunc modum
dispones medium & maximum iugum nume
ro constitues impari. Cętera autem subinde per media
interualla adiunges quemadmodum in superiore tur/
ma proposui atq; ita efficietur ut turma ex iugantibus
tantum consistat.

Turma ex iugantibus.

t Vrmas uario modo ut etiam leuem armaturaꝫ statuimus aut enim ante phalangem aut in latere aut post leuem armaturã: sed nos describendi exempli gratia post leuem locauimus. Et prima equitibus constet .lxiiii. cuius primum iugum equites compleant .xv. secundum .xiii. tertium .xi. & reliqua subinde binario usq; in unum decrescant. Signum is feret qui in secundo iugo a leua principi iugi astat. Omnes turme numero .lxiiii. statuẽtur equites .iiii. milia .xcvi. Duę turmę Epilarchiam hoc est turmam duplarem constituũt equitum .cxxviii. Duę duplares Tarentinam reddunt equitum .cc.lvi. Duę Tarentinę magisterium equitum .d.xii. Duo magisteria Ephipparchiam duplare magisterium equitum .M.xxiiii. Duplicatum duplare magisterium telos equitum .ii. milia .xlviii. Duplicatum telos Epitagma id est summã ordinis siue agminis facit equitum .iiii. milia .xcvi. Explicate iam sunt uarię sentẽtię ueterum quemadmodum turmę instruantur: sed quoniã in his magnam differentiam esse constat: non sine delectu uti debemus: sed quotidianis exercitiis sepius experiri genera instruẽdi singula. Itaq; secure in preliis quod facilius cõmodiusq; probetur admittere officium est. Quid enim stultius q̃ cum minimis de rebus hõies diligenter inqrant: ambigant: perscrutẽtur de his tam amplis taꝫ necessariis nõ ante periculũ facere accuratissime uelint q̃ certamina subeant. Quod tñ genus turmę probaueris id licet & augere numero hõim & minuere.

d E curruum & elephantorum institutione quãq̃ usus eorũ rarus est: tamen doctrinę gratia pleniores exponam nomina quibus auctores superiores usos cõperio duos currus zigarchiam idem parilem uocant. Duas pariles coniugationem. Duas coniugatões episizigarchiam. Duplarem cõiugatiõem duas

duplares harmatarchiam curulem. Duplicatā curulem cornu. Duplicatum cornu: phalāgem. Pluribus uti pha langibus curruum licet uocabulis iisdem quę modo ex posui. Curribus aūt ipsis aut ex peditis aut falcatis usos comperimus in ordine elephantorum qui uni pręest elephāto. zoarchus ab animalis pręfectura uocatus est qui duobus imperat. Therarchus a fera quasi ferarius & constitutio talis therarchia feraria. Qui quatuor do minatur epitherarchus duplaris ferario: & hęc consti/ tutio epitherarchia: duplaris feraria. Qui octo prefec/ tus est ilarcha hoc est turmę princeps: & cōstitutio ista ilarchia turmę prefectura. Qui sexdecim pręest elephā tarcha id est elephantoꝝ pręfectus: & cōstitutio elephā tarchia prefectura elephantoꝝ qui triginta duobus im/ perat cerartarcha. i. cornu pręfectus & constitutio cerar tarchia cornu pręfectura. Quod autem ex. lxiiii. cōstat id phalangem uocamus elephantorum cuius pręfectus Elephantarcha uocatus est.

g Enera perfectarum copiaꝝ & nomina constitu tionum & ordinum exercitus omnia in hunc modum notata animaduertimus. Vocabula de cętero quę in preceptis uersantur explicasse utile est: ut iam pridem milites quid quodqꝫ significet certiores fa cile quę per aciem imperantur intelligere possint & fa/ cere. Est quod declinatio appelletur cuius duplex est ge nus aut enim in hastam aut in scutum. Immutationem item dicimus & conuersionem & reuersionem & infle xionem. Ad hęc uersare iugare reddere in arrectū/ euol uere duplicare. Addo inductionem dextram deduc/ tionem. leuam deductionem. Phalangem trāsuer/ sam/ phalangem arrectam. phalangem obliquam. Inter/ calationem: prępositionem: impositionem: suppositio/ nem: postpositionem: appositionem. Quid quod eoruꝫ

significet breuiter exponam. Nec ignoro non apud om nes auctores pręcepta eisdem esse nominibus tradita. Declinatio est motio militum singulorum / cum uel in hastam: hoc est dextrorsum sese conuertunt: uel in scu/tum: hoc est sinistrorsum. Quod cōmode agitur quotiens hostes existūt a latere cornu utiqꝫ superandi aut ad uersi itineris gratia: aut ob aliquem usum aliū quemad/modum singulis in rebus ostendam. Duplicata autem declinatio partem uersus eandem ora militis in hostilem a tergo conatum transfert. Quę res immutatio dicit̃ & uel in hastam uel in scutum fieri solita est.

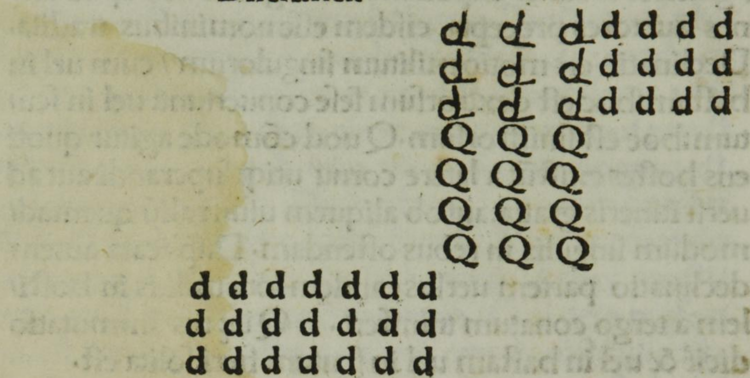
d d

d d

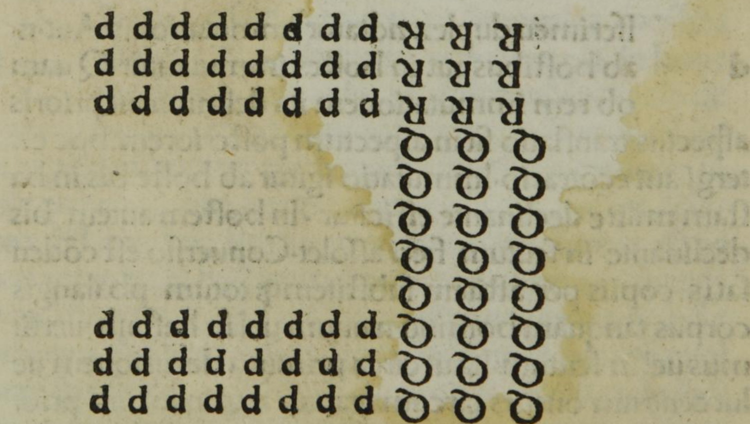
p p

d Iscrimen duplex notatur immutationis: Aut. n. ab hostibus aut in hostes immutantur. Quam ob rem immutationem ita definiunt ut prioris aspectus translatio sit in aspectum posteriorem: hoc est tergi aut ecōtrario. Immutatio igitur ab hoste bis in hastam milite declinante efficitur. In hostem autem bis declinante in scutum fieri assolet. Conuersio est cōden satis copiis per astitem substitemqꝫ totum phalangis corpus tanquam hominem unum uel in hastam uerti/mus uel in scutum. Ita ut circa primum decurionem uelut centrum omnes circumagantur atqꝫ in locum prio/rem immutant ita aspectum dextrum accipiant singulis substitibus & astitibus loca seruantibus suo hoc modo.

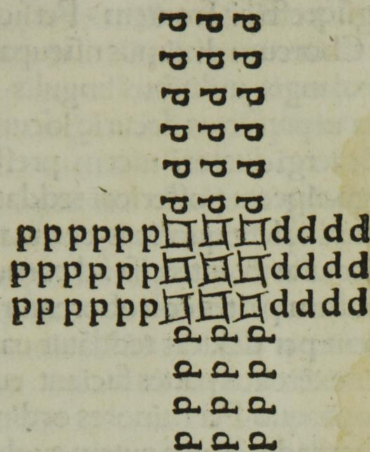
Discrimen.

r Euersio est conuersionis restitutio in eundem locum quem ante copię densa instructione optinebant q̄ conuersio fieret. Inflexio est militū ex duabus conuersionibus motio ita ut locum accipi/piant posteriorem.

d Efflexio est militum ex tribus conuersionibus motio ita ut si ad hastam agantur trāseant in le/uum aspectum: si ad scutum in dextrum.

Versare est singulos sua in decuria e directo decurioni & tergiductori cōstare ęqua inter se se cōseruantes interualla. Iugare est singulos sua in decuria e directo suo astiti stare seruantes simili modo interualla. Iugant ergo pręfecto primę decurię omnes decuriarum pręfecti. Astiti uero primi pręfecti astitis cęterorum omnium principum ac deinceps ad hunc modum. Reddere in arrectum est militis ora ad primum aspectuꝫ restituere: Verbi gratia si miles aduersus hostes constitutus imperetur declinare in hastam. Deinde pręcipiatur in arrectum restitui rursus in hostem conuerti aduersumq́ꝫ stare opportebit. Euolutionū duo sunt genera alterū per decurias alterū per iuga. Vtrūq́ꝫ in tres digeritur species. Macedonicam: Laconicam: Choreum: quę & Persica: & Cretensis nominatur. Macedonica est quę primorem phalangis locum cōmutat & frontem in tergum aspectumq́ꝫ posteriorem tradunt Laconica est quę locum phalangis posteriorem commutat & pari ratione relicto primore aspectu sumit po

ſteriorem tergũq; efficit frontem. Perſica illa quam & Cretenſem & Choreum diximus nũcupari locum eun dem ſeruat phalangis militibus ſingulis commutanti/ busſua loca ita ut prefectus decurię locum tergiducto/ ris accipiat & tergiductori uicem preſtet decurionis fronſq; ex tergo aſpectu poſteriori reddatur. Euolutio/ nes per iuga fieri ſolent quotiens cornua tranſferri ad interciſa ſiue ſecturas:& interciſa ad cornua melius eſt ut medię copiarum partes corroborentur:& aut dextrę per leuas:aut leue per dextras reddãtur ualidiores. Qui ne per maiores exercitus partes faciant euolutiones ca/ uent hoſte propinquo. Per minores ordines eas ſecuri/ us faciunt. Quemadmodum autem euolui opporteat/ dicam. Euolutio per uerſum quę nomen a macedone accipit fieri ſolet cum decurio locum immutat & poſt poſiti omnes conuerſi de haſta ſequuntur. Interuallisq; hiſdem ſeruatis conſiſtunt per ordinem. Genus laconi/ cum agitur cum decurio immutatus de haſta uniuer/ ſam decuriam tranſfert & locum ſibi parem alium acci pit & reliqui omnes ſectantes recto ſe conſtituunt ordi/ ne & aptant:aut cum tergiductore immutant. Primus ſubſiſtens cõuerſus de haſta ante ductorem ſe collocat: ceteriq; omnes ſectantes alter ſe ſe prę altero ponit do/ nec prefectus decurię primus conſtituatur. Choreus ita fit ut decurio de haſta mutatus decuriam antecedat & ceteri omnes ſequantur. Dum ipſe prefectus locum ter/ giductoris accipiat & tergiductor prefecti ita per decu rias euolui ſolitũ eſt. Quo eodem more per iuga quoq; euoluimus quotiens per ordinem euoluendũ ſit/ ut qui libet ordo aut locum ſeruans eundem euoluat aut dex/ trorſum ſiniſtrorſumue tranſeat. Nihilo enim ſecus q̃ modo rettulimus agi oportebit. Duplicandi duo ſunt genera. Aut enim per iuga : aut per altum duplicamus.

Vtrunq; uel numero fit uel loco. Numero duplicabitur longitudo siquę. M.xxiiii. militibus cōstat. M.M.xlviii reddatur insertis & substitibus altitudinis in militum in teruailla eodem quem longitudo occupat loco. Quod facimus quotiens densare longitudinem placet. At ubi restituer̄ placuit euoluere sua in loca iubemus eos quos inseruimus longitudini. Sed sunt qui genus hoc dupli/candi improbent pręsertim hoste propinquo. Expedi/tasq; copias atq; etiam equites cornibus iungi. Itaq; spe/ciem dari duplicationis sine duplicandi accessione cen seant. Duplicanda est longitudo quotiens aut superare cornu hostium uolumus aut ne nostrum superetur ca/uemus. Altitudinē duplicare solemus uel addita secun da decuria primę ita ut secundę pręfectus pone primę pręfectum ꝓximus collocetur secundus secundę quar tus primę constituatur & tertius secundę: sextus primę ordinetur ac deinceps ad hunc modum ut tota secun/da decuria primę inseratur & quartę simili ratione in tertiam: & omnes numeio pares decurię in impares: uel his eisdem decuriis paribus per euolutionem adiunctis tergo imparium. Aut igitur ita duplicanda est altitudo aut numero eodem seruato milites se se longius porri/gent q̄tenus sui uersum & spaciū altitudinis duplicent Cū aūt restitui opportuerit aut interiectos adiunctosue tergo milites illos in suas decurias reuocabimus aut spa cia coartabim9 quęq; īteruallo auximus laxiore.

t Ransuersa est phalanx quę longitudine multo ꝓductiore constat q̄ altitudine. Arrecta est quę per cornu ꝓgredit̄ longe ꝓductiore altitudine constans q̄ longitudine omninoq; plus longitudinis q̄ altitudinis hēat: oblongū id consueuimus nōiare. Arre/ctū uero e directo ꝙ plus altitudinis q̄ lōgitudinis hēat quo circa phalangē quoq; interpretari licet his eisdem

nominibus. Obliqua est quę alterum cornu quod libu/erit propinquum obiiciens hostibus eoq; decertans al/terum semotius teneat manens aggrediendi opportuni tatem. Intercalatio est cum interuallis prępositi militis inserimus per directum aliquos ex his quos postponi placuerat. Prępositio est cum uel ex utraq; parte aciei uel ex altera tantum fronti proponimus aliquos ratio/ne auxilii. Impositio est cum leuem armaturam inter/uallis alternatim phalangis totius inserimus. Postposi tio seu subiectio est cum leuem armaturam phalangi incuruę postponimus. Ita ut forma omnium copiarum partę triplicis speciem pręferat

Equitur ut quemadmodum ordines conuerti ex suo loco suęq; instructioni restitui debent doceamus. Cum itaq; ordines conuerti in ba/stam assuescere uolumus pręcipitur decuriaꝫ dextri ex/tremi quiescere. Cęteras omnes per singulos declinare in hastam dextrorsumq; procedere. Tum reddere in ar rectum. Deinde iuga posteriora colligere atq; ita densa to milite conuerti in hastam. Quo facto si restitui suum in locum placuerit uidebimur immutari ad scutū: hoc est quęcunq; in locum uergere auersum tum ordinem totum reuerti: hoc est quemadmodum milite obdensa to conuersus spectauit dextrorsum: ita totum transferri in locum unde cōuerti inceperat. Mox decuriones qui escant reliqui procedant per iuga. Deinde immutentur ut uergant quorsum principio spectabant tum decuria dextri extremi quiescat. Hęc enim suum iam obtinet locum. Reliquę omnes ad scutum declinent & proce/dentes restituantur. Ad postremum sursum pręcipitur Itaq; suum quisq; recipit locum & seruat. At si conuerte re ordinem ad scutum uelimus pręcipitur decuriam le ui extremi quiescere reliquos omnes declinare in scu

tum sinistrorsumq3 procedere tum reddere in arrectum Deinde iuga posteriora colligere/mox ad scutum con/uerti ut iam actum sit quod uoluerimus hinc si restitue re placet:non secus q̃ illos in hastam conuersos restitu emus· Quippe qui rursus quenq3 in hastam immutari pręcipiamus· Deinde ordinem reuerti mox decuriones quiescere & reliquos omnes procedere per iuga / tum immutari postmodum decuriam leui extremi quiesce re/utpote suum iam locum obtinentem reliquas decli/nantes in hastam procedere dum iusta recipiant inter/ualla ad postremũ reddere in arrectum atq3 ita omnes suum locum recipient · Si autem inflectere ad hastam placuerit duas simul conuersiones ordinis faciemus· Itaq3 efficietur ut decuriones a prospectu aduerso in ad uersum per ordines immutationem transeant· At cum restituere uolumus pręcipitur item ad hastam inflecte re:hoc est duas item conuersiones ibidem ordinibus da re·Ita enim fit ut eodem spectent decuriones quorsum principio constituti spectabant anteq̃ ulla inflexio fie/ret·Hęc cum fecerimus decuriones quiescere precipie mus:reliquos immutatos iuga relaxare posteriora/tum rursus mutari & ordinis postremam decuriam dextra3 quiescere·Iam enim hęc suum in locum restituta est re liquos declinare in scutum procedere & suis interuallis restitui mox reddere in arrectum· Itaq3 ordines primũ suumq3 locum recipient· Sed si inflectere ad scutum ue limus pręceptis utemur contrariis : hoc est bis inflecti in scutum quo facto restitutionem agemus : quod ex his quę modo exposui apertum iam est·Deflexio agi/tur cum ordinem ter partem uersus eandem conuerti/mus:hoc est aut in hastam aut in scutũ · Facit porro in/flexio in hastam ut militum ora transferantur a parte primore ad posteriorem·Deflexio autem facit ut a pri/

[k1]

more uel ad leuam deueniant uel ad dextram : nam si ad hastam deflectitur in leuam transfertur : si ad scutū in dextram. Si phalāgem densari cornu uersus dextrū placuerit. precipiemus decuriam cornu dextri quiesce/re reliquas autem declinari in hastam atq; in dextram colligere. Tum reddere in arrectum & iuga posteriora colligere. Cum autem restituere libet quiescere decurio/nes reliquos immutari. & iuga relaxare posteriora. De/inde rursus mutari mox decuriam cornu dextri quie/scere. Iam enim restitutum in dextro est/reliqui ad scu/tum declinare suosq; duces sequantur & primis inter/uallis receptis reddant in arrectum. Si autem cornu uer/sus sinistrum densari phalangem libuerit pręceptis ecō/trario utemur. Mediam item phalangem si densari pla/cuerit pręcipiemus dextram duplarem phalangem de/clinare ad scutum: leuam ad hastā tum procedere me/diam uersus phalangem mox omnes reddere in arrec/tum: iugaq; posteriora colligere. At si phalangem pri/mis institueṝ locis uelimus pręcipitur immutari & per iuga procedere: excepto primo tum omnes rursus mu/tari: & dextram duplarem phalangem declinare in ha/stam: leuam autem in scutum. Mox sectari suos ducto/res donec ad prima deueniāt interualla. Deinde red/dere in arrectum sed quotiens immutatur si per densati/onem agitur erecta teneri spicula omnia ne impediant conuenit. Iis eisdem exercitiis ac pręceptis leuis quoq; armatura instituenda erudiendaq; est. Sunt certe prę/cepta hęc Immutationum : Conuersionum : Inflexio/

num:Euolutionum:& Restitutionum utilia/ ad subitos hostium superuentus quos uel a latere uel a fronte intulerint. Macedonicam euolutionem Macedones inuenisse proditum est. Laconicam ad Lacedemonios referunt auctores quocirca ita nuncupari meruerunt. Philippum tamen qui Macedonũ imperium auxit & grecis apud Choroniam profligatis Grecię imperauit/ac eius filium Alexandrum qui breui Asiam in suam ditionem redegit: Macedonicam neglexisse euolutõnem legimus: ut nisi summa utendi necessitas cogeret nunquam uterentur. Laconicę usu utrunq; aduersarios deuicisse ferunt. Datur enim Macedonicę uicio quod hoste repente a tergo superueniente non sine magna turbatione ageretur. Nam cum posteriores conuerterent se se in locum priorem & rem haud quaquam fugę dissimilem facerẽt hostes audaciores reddebantur & iam milites qui ita euoluissent deterrere ac persequi poterãt Laconica certe econtrario agit. Vbi enim duces una cum sequente milite uerterunt se se obuios in hostem a tergo superuenientem terrorem inferre nimirum possunt & turbationem. Sed assuefaciendę sunt copię/tam pedestres quam equestres/ partim uoce/ partim signis quę uisu percipi ualeant ut rem apte ac oportune quam quisq; exigat usus possint expedire. Nonnulla etiam tuba precipi conuenit. Ita enim plenius omnia ministrabuntur. Certiora sunt ea quę uoce indicantur: nisi quid sit impedimento: sed tranquilliora quę signis mandentur uidelicet cum res nulla est quę obstet atq; obscuret.

[k2]

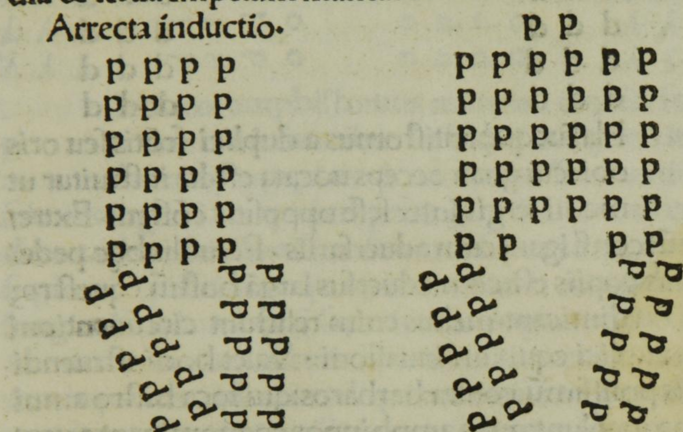
Vox autem percipi interdũ non poteſt: aut propter armorum ſonitum aut propter equorum trãſitum & hinnitum: aut propter impedimentorum tumultum: & totius multitudinis ſtrepitum. Signa quoq; multis rationibus obliterari poſſunt ac euaneſcere: nam & craſſitudine aeris: & puluere excito: & hymbre: & ſolis ſplendore oppoſito. Ad hęc locorum inęqualitate & frequentia arborum. Adde q̄ interdum fieri non poteſt: ut ſignum ad unũquenq; uſum pręparemus: cum longe plura poſſint occurrere q̄ quibus aſſuefacti ſint milites. Nouis autem rebus quid nam conſueti ſigni afferatur. Non tamen concidi ita poteſt ut pręceptum ſimul & uocis & ſigni incertum ſit.

De itineribus.

n Vnc de itineribus dicam ſi ante quot modis expediri ſolet iter diffiniam. Itinerum aliud arrecta inductio eſt: aliud deductio aut dextra aut leua: & aut ſimplici aut duplici latere aut triplici aut quadruplici agminis procedetur. Simplici cũ ex parte una aduerſarium agreſſurum ſuſpicamur: duplici cum ex duabus: triplici cum ex tribus: quadruplici cum undiq; Vnde fit ut iter aut ſimplici phalange agatur: aut duplici: aut triplici: aut quadruplici. Arrecta inductõ eſt cum ordo ordinem ſequitur. Verbi gratia: cum uel Xenagia pręcedente: relique ſequuntur Xenagię: uel quadruplarem decuriam relique ordinatim ſectantur. Itemq; agitur per cornu altitudine longe productiore q̄ longitudine nec pluribus q̄ duabus decuriis hõibus denis compoſitis conſtet ordo. Huic opponitur genus aciei: quod Celemboſum quaſi roſtrũ cauum nominamus / quod ita inſtruitur ut duplicatę phalãgis pręcedentia cornua inter ſe diſtent ſequenti iungantur ad formam littere. V ſicut deſcriptio oſtẽdit. Q uę ut primos diſiectos ita iun

ctos inter ſe habet ultimos. Cum enim arrecta illa inductio medium aduerſariorum petat. habet id cauum roſtrum in promptu ut ſoluta coniunctione extremorum impetum copiarũ primarum fruſtet: lateraq; inuadat arrectę inductionis inimici. Quum etiam triplex phalãx obiici huic eidẽ generi ita poteſt ut una alterius cornu impugnet. ſecunda reliquum cornu agrediatur media & tertia impetum maneat & conflictum.

Arrecta inductio.

Eductio eſt cum phalanx ſuos duces: hoc eſt
d decuriones aut parte dextera habet deducẽtes quę dextra deductio dicitur: aut leua quę deductio leua nuncupatur/non item per decuriam ſed per iuga ambulãs cornu prępoſito & latere inſtructa aut duplici aut triplici aut etiam quadruplici prout hoſtez exiſtimet aggreſſurum. Sed quaſi utraq; phalãgis pars ſuo latere conflictum ineat primum/ita deſcribatur ut longitudinem triplicem q̃ altitudinem habeat. Frons enim x. altitudo tribus conſtat hominibus. Quã ob rem miles non tantum ex directo uerum etiam ex latere aggreſſus conflictum tum excipere tum inferre nimirum per exercitationem debet condiſcere.

Arrecta deductio leua.	Arrecta deductio dextra.
d d d	d d d
F d d d	d d d F
r d d d	d d d r
o d d d	d d d o
n d d d	d d d n
s d d d	d d d s
d d d	d d d
d d d	d d d
d d d	d d d
d d d	d d d

p Halāx quę antiſtomus a duplici frōtis ſeu oris obiectu quaſi occeps uocata eſt. Ita inſtruitur ut medii tergis inter ſeſe oppoſitis cōſtent. Extre/mi aūt confligant cum aduerſariis. Perutilis hęc pede/ſtribus copiis eſt: cum aduerſus largā hoſtiū equeſtreʒ copiam dimicant/melius enim reſiſtunt circūuentionī & multiplici equitum inuaſioni. Valet hoc inſtruendi genus potiſſimū contra barbaros: qui loca hiſtro amni uicina incolunt: quos amphippos cognominant a mu/tatione equorum: ex aliis enim equis in alios tranſilire conſueuerunt. Equeſtres quę opponuntur copię forma conſtantes quadrata in ordines duos parte altera longi/ores pro uſus neceſſitate diuiſe ſunt/ut totidē membris phalangi peditum bipartite obiiciantur.

Phalanx Occeps.

frons

f r o n s

p Halanx amphistomus nomen a duplici fron/
te siue ore in lateribus instituto acceperat ita ut
latericeps quędam & anceps posset nominari
Similis supiori occipiti est preterq̄ ꝙ illa suis extremis
decertat hęc suis lateribus dimicat. Cętera uero quę de
supiore exposui huic quoq; conueniunt: omnia hastis
longioribus tam hęc q̄ superior illa pugnat more Ala/
norum & Sauromatarum Spectat decuriarum dimidi
um in partem priorem reliqui conuersi sunt in posteri/
orez ita ut dimidiati milites oppositis inter se tergis prę
lientur fronte duplici:altera priore quā decuriones con
ficiant:altera posteriore quam tergiductores: cum etiaʒ
in duplarem phalangem copię diuidi possunt ut frons
prior altera constituat phalāge posterior altera cōstet.

Phalanx Anceps.

f r o n s

f r o n s

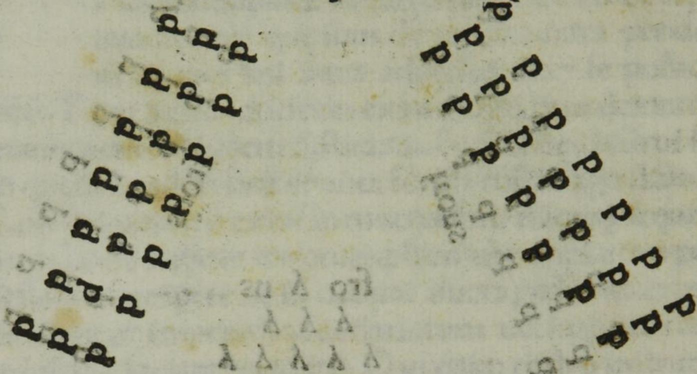
p Halanx duplaris Antistomus: hoc est occeps nuncupatur quę suos duces non extra per deductiones sed intus aduersos inter se positos hēat. Tergi autem ductores extra uidelicet in dextram leuamq; deductionem distinctos. Forma hęc instrui solet quotiens aduersarii equites forma rostri agrediūtur Cum enim rostrū exeat in mucronem/ ducelq; sequentes de latere habeat: tentantesq; frontem copiarum pedestrium rumpere ne id eueniat duces peditum in medio stant ut impetum aduersariorum uel impediāt uel re infecta faciant pręterire. Qui enim rostro instructi agrediuntur ea spe sunt ut medios aciei profligant omnesq; turbent copias. Quod cum principes copiarum pedestrium intelligant. Vtraq; ex parte sese ueluti murū constituant. & paulo inter se distantes uergentesq; ad locum penitiorem impetum irritum reddunt aduersariorum. Genus id instruendi equestre quod rostrum dicimus. Philippum regem Macedonum inuenisse scribitur. pręponere ille strenuos omnes solebat ut eorum uirtute miles quoq; deterior contineretur: opusq; una cum pręstantioribus prosequeretur more spiculi aut ensis cuius acie pro sua soliditate suoq; acumine facile trāsigente reliquum etiam ferrum q̄ q̄ hebes non sine efficacia penetraret.

p Halanx duplaris Peristomus seu Amphisto/
mus id est latericeps siue anceps illa est cuius
partes per deductionem cornu prępositō obli/
que procedāt & dextra habeat leua tergiductores intus
Cum enim aduersa acies quadra diuidat se in duo obli
qua cornua dextrum & sinistrum cupiens aciem hosti
um similem circumuenire: hac de causa: qui circūuen/
tum sibi uident imminentem in duplicem mobilem
phalangem sese afformant & partem sui alteram in le/
uum dirigunt cornu: alteram uertunt in dextrum. Vnde
nomen Peristomi: hoc est latericipitis genus id accipit
Quippe quod latere suo utroq; frontem spectantem in
hostem habeat.

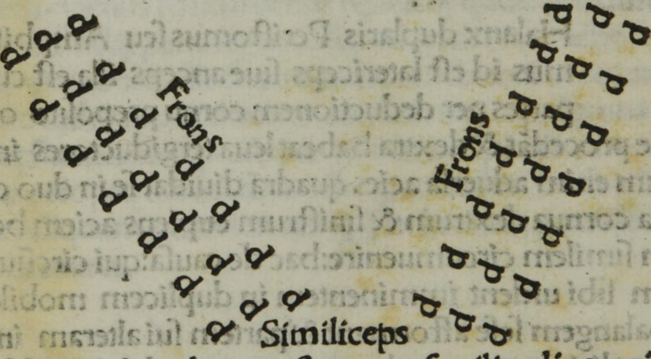
Phalanx duplaris latericeps.

Phalanx duplaris latericeps.

Rostrum equestre.

Phalanx homeostomus a similitudine oris seu frontis nominata quam similicipitem appellarim ita fit: ut decuriam perfectam: hoc est hominũ. xvi. mouentem in hostem sequatur alia similis: unde Homeostomus dicta est. Nam & qui sequuntur simili fronte & forma comitantur. Opponitur hęc generi aciei quod plinthium a latere uocant quem si pla/

cet Laterulum dices· Ordinatur id genus tam forma q̃ numero equilaterum·Forma inquam cum undiq; equalibus conſtet ſpaciis· Numero autem quot hominibus longitudo componatur totidem etiam altitudo· In hoc eodem ordinis genere omni ex latere armatos apponi ſolitū eſt nullo uel ſagictario uel funditore adiūcto· Cōficitur hic laterulus ex duabus dimeriis decuriȩ nanq; dimidium dimeriam dicimus·Cum enim decuria ſex conſtare hominibus debeat: Dimeria octo conſtat Bipartia id interpretetur ſi placet quoad melius uocabulū inuenerimus·

Phalanx ſimiliceps·

p p p p p p p p p p
p p p p p p p p p p
Frons

p p p p p p p p p p
p p p p p p p p p p
Frons

d d d d d d d
d d d d d d p
d d d d d d p
d o o o o o p
d o o o o o p
d o o o o o p
d p p p p p p
Laterulus·

p Halanx duplaris homeoſtomus eſt cum partes equali progredientes itinere aut in dextra deductione ambe continent ſuos duces aut in leua·

Duplaris semiliceps.

d	d	d	d	d	d
d	d	d	d	d	d
d	d	d	d	d	d
d	d	d	d	d	d
d	d	d	d	d	d
d	d	d	d	d	d
d	d	d	d	d	d

p Halanx Heterostomus a frontis diuersitate appellata quam Versicipicem dixerim ita instruitur ut ambulans per inductionem duces ordinis precedentis habeat ut sit in dextra deductõe sequentes autem in leua:ita ut ordines alternata principum locatione procedant. Nullus enim eodem latere suos continet principes quo antecedens.

Phalanx Versiceps.

d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d
d	d	d	d

t Vrmam quę ad speciem oui instruitur Ileon thessalus excogitarat unde ile uocata est suosq; thessalos eo ipse genere instruẽdi exercuit. Vti/

le hoc est cū singulis suis angulis singulos habeat prin/
cipes· Primum Ilarcham hoc est turmę prefectum· Vl/
timum tergiductorem· Vtrinq; autem lateris custodes·
Opponitur huic acies quę forma lunę cornibus in par
tem ductis priorem formetur Ducesq; suis in cornibus
habeat & suis brachiis circumuenire aduersus equitum
copias tentet· Quam ob rem ille more Tarentinorum
a longe iaculantur circularem retorquentes accessum et
turbantes· Tarentinos iaculatores appello sicut inter ini
tia operis dictū est a tarento calabrię oppido cuius equi
tes paruo quodam iaculo uti consueuerunt·

Turma ad oui speciem·

Acies Lunaris·

t Vrma parte altera lōgior duplici altitudine cō
stat q̄ lōgitudine· Vtilis hęc multifariā est quip
pe quę possit decipe aduersarios quasi paucos

[p3]

contineat milites quoniam non multum latitudinis oc/
cupet & rumpere facile pro sua densitate & impetu aci
em aduersam. Apta etiam est ut sensim per locorum an
gustias transeat. Opponitur ei pedestris acies quę trans
uersa phalanx uocata est. porrigit enim se longius ut eti
am si interrumpatur exigua sit quę rumpitur altitudo &
equitum impetus non in multitudine hereat sed in ua/
cuum breui efferatur. Hęc enim causa est cum multipli
cem ad suam altitudinem habeat longitudinem.

Turma parte y y y altera longior.

y y y
y y y
y y y
y y y
y y y
y y y
y y y
y y y

Frons

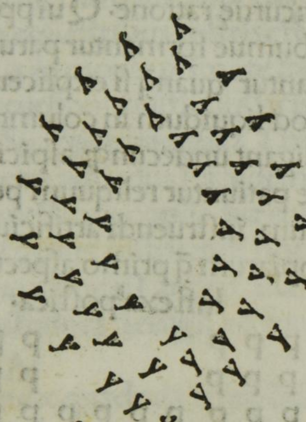
d d d d d d d d d d d d d
d d d d d d d d d d d d d

Phalanx transuersa

St & altera turma oui similitudinem gerens de
e qua nihil amplius dici potest q̃ ita esse compo
sitam ut uerset quidem sed nõ iuget. Nam eius
usum commoditatemq; superius exposuimus. Ergo ge
nus id inuentum ab Ileone thessalo mandatum post ex
ercitatiõi ab Iasone medeę marito. Tutũ etiam & percõ
modum esse cum undiq; custodiatur decurione: tergi/
ductore: custodibus lateris apertum iam est. Cõstat hec
turma ex equitibus sagictariis more armeniorũ & par/
thorum. Opponitur ei acies pedestris quę Epicampius
emprosthia dicitur id est inflexa Antica ob eam rem

quia ductis cornibus in partem priorem in ſinum ſe cir
cumagit. Flexumq; imitatur. Fraudem hęc in ſagictari
os equites ita emolitur ut uel egreſſos & cominus dimi
cantes ſuo complectatur ſinu & circumueniat uel corni
bus ſuis perturbet illorum robur & frangat atq; ita me/
dio milite alacriore poſſit euincere.

Turma ad Oui ſpeciem.

d d d d y d d d d
d d d d Frons d d d d
d d d d d d d d
d d d d d d d d d d d d
d d d d d d d d d d d d
d d d d d d d d d d d d
d d d d d d d d d d d d

Phalanx inflexa Antica

Vm etiam genus habetur phalangis quę Epi/
campius opiſthia dicit᷑ ecõtrario q̃ ſupior infor
mata. Cũ.n. illa ante ſe flectat hęc ſua cornua in

partem ducens posteriorem. Itaq; ut illa Antica sic hęc Postica nominetur. Vtilis ea quoq; ad fraudeʒ est. quippe quę parte media patens paucos qui pręcedant ostendat: multos autem qui pone subsequantur habeat ut si conflictum tolerarint superarintq; satis sit/sin minus facile ad utranq; suorum partem recurrere. Iungiq; maiori ordini ualeant. Quę autem contra id genus opponitur Incurua ob id appellata est. quoniam in portionem flectitur orbis. Studet hic suas copias paruas esse ostendere frontis incuruę ratione. Quippe cum omnia quę in orbem globumue formantur parua suo quidem ambitu esse uideantur quanq̃ si explicentur in duplum se porrigunt quod liquidum in columnis est quę cum in orbem se colligant undecunq; aspiciantur dimidiũ sui tantum patere patiuntur reliquum penitus occultãt. Est autem optimum instruendi artificium ut plus inferas aduersariis copiarum q̃ primo aspectu ostendas.

Inflexa postica.

p p p p p p p p
p p p p p p p p
p p p p p p p p p p p p
p d p p p p p p p p p p

Frons

Phalanx incurua.

e Questris phalanx quadrata & si forma seu figura quadra instruitur tamē nō numero quoq; aptatur quadro. Haud enim in quadratis numerum certo modo describimus Sed licet etiam duplicez ad altitudinem reddere longitudinem: uidelicet pro usu imperatoris. Perse potissimum forma hac usi sunt & siculi & grecorum complures cum & facilem esse instructum animaduerterent & usum cōmodiorem. Opponitur ei phalanx pedestris quod rostrum uocamus ita instructa ut latera omnia armatis cōposita habeat. Translata hec forma ab equestribus rostris est. Verum in ordine equestri unus in monte primore satis sit. At in pedestri nō unus occursioni hostiū sufficit sed tres propugnent necesse est. Sic Epaminundas Thebanus Imperator cum apud leuctra aduersus Lacedemonios decertaret: constipatis in rostrum copiis ingentem exercitum profligauit. Effici genus instruendi hoc solet quotiens duplaris antistomus hoc est anceps illa sua cornua priora coniungit. Posteriora seiūgit ad formam littere V deorsum inuerse. Λ.

Phalanx quadrata equestris.

y y y y y y y y y
y y y y y y y y y
y y y y y y y y y
y y y y y y y y y

Frons.

d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d d

Rostrum pedestre

g Enus quod Plesium parte altera longius appellamus multiplici longitudine q̃ altitudine constare & omni ex latere armatis componi sagictariis ac funditoribus constitutis in medio solitum est. Qui contra eiusmodi formam preliantur. Genus phalangis quam implexam uocamus obiiciunt ut suę formę inęqualitate prouocent plesium aduersum impetũ facere in eos qui prominent atq; ita resoluere densam plesii instructõem. Et quidem decuriones implexe phalangis duces aduersos obseruant ut si densa acie illi agãt ipsi quoq; densa excipiant. Sin illi resoluantur ipsi etiam diuisi occurrant.

Nihil deest.

Plesium.

Frons.

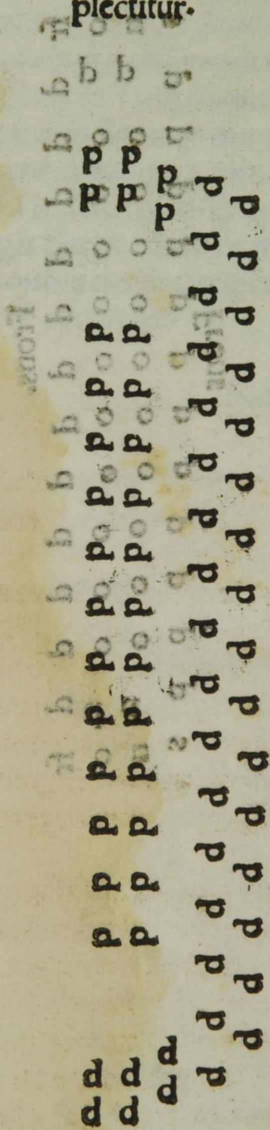
fr	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	fr
o	d	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	p	o
u	d	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	p	n
s	p	p	p	p	p	p	p	p	p	p	p	p	s

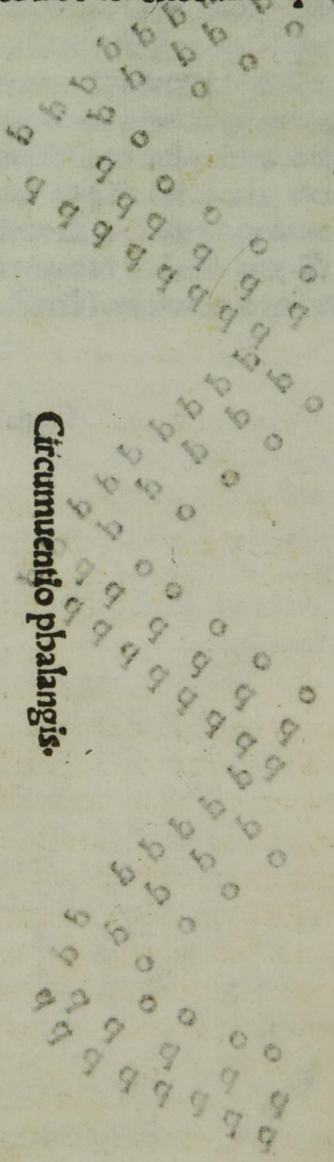
Frons

Phalanx Implexa.

p

Halangis circumuentio est cum cornu utrunq; superat aduersarios hoc est excedit & quasi cō plectitur.

a Lterius cornu circumuentio eſt cum altero cornu hoſtem ſupamus: Vnde fit ut q ſua phalange ſuperat idem etiam cornu ſuperet aduerſarium:qui autem cornu ſuperat non preterea idem phalāge ſuperet·Fieri enim poteſt ut etiam paucioribus copiis hoſtem ſuperes tuo cornu & complectaris·

p p
p p p p p p p p p p p p p p p
p p p p p p p p p p p p p p p
p p
p p d d d d d d d d
d d d d d d d d

Circumuentio alterius cornu·

e Xtenuatio eſt cum altitudo phalangis contrahitur ut ex·xvi·quibus conſtat hominibus redigatur in pauciores·

i Mpedimenta haberi in primis neceſſarium eſt & ducem iis conſtituere probū conuenit· Modis quinqȝ poſſunt duci impedimenta· Aut ·n· pręcedant copias omnes aut ſequentur:aut in alterutro latere cōſtituentur:aut in medio copiarum claudentur Ponentur ante phalangem ſi hoſtilem agrum ingredieris Poſt phalangem ſi latera metuis· Intra phalangem ſi planum agmen placuerit ducere·

p Oſtremo pcepta repetamus colligamuſqȝ omnia acierum inſtruendarum ſi prius admonuerimus breuiter quicquid pręcipi uſus exigat id et breue eſſe et omni ambiguitate carere oportere·Non enim ſolum celeritate eſt opus uerum & claritate uocabuli ne alii hoc alii illud & plerumqȝ contrarium faciāt Verbi grā ſi dixeris:declina:uerbo hoc audito poſſunt

alii declinare in bastam alii in scutum que res non parũ inferret perturbationis. Cum itaq; generis ac totius loco habeatur uocabulum illud: declina: Adiungere debemus ad bastam / aut ad scutum: pro ut res exigit: & quidam ante ut pars toti anteponatur hoc modo. Ad bastam declina ita enim omnes idem sine errore facient. Item immuta aut euolue generis prefert communitatem: Quã ob rem partem siue speciem preponemus ut in bastã immutare. Sic itaq; precipiemus laconicam euolue macedonicam euolue choreum euolue: Nam si euolue laconicam dixeris: aut euolue macedonicã eueniet ut diuerse euoluendi agãtur species. Hac igitur ratione cauendum est ne quid ambigue ne quid obscure incerteq; precipiatur & ut species suis anteponatr generibus seruandum omnino est. Iuuat porro ad eam rem plurimum silentium militũ. Quo circa silendum in primis actendendumq; imperabis quod Homerus quoq; poeta preclare illis carminibus notat.

Sic argiua phalanx in prelia densa moueri
Assidue pariterq; suos dux quisq; regebat
Imperitans alii mox festinare silentes
Dixeris: haud tantas gentes sub pectore uocem
Condere: conspecti metuentes principis ora:

Barbarorum contra tumultum & turbam pecori ita comparat.

Ac ueluti innumere domini locupletis in aula
Ad mulctram coguntur oues balatibus ille
Perculse care sobolis uoce omnia replent
Sic troum audiri per campos undiq; clamor

Et alibi eadem de re ita refert.

Tum phriges ingenti strepitu & clamore feruntur
More gruum passis liquido super aere pennis
Que postq̃ gelidas hyemes hymbremq; niualem

Fugere oceani repetunt clangoribus undas·
Ast animos taciti ſpirantes ire pelaſgi
Alter in auxilium alterius properare parati·

ge ad arma:aſſiſte ad arma:impedimēta a pha
a lange ſecedant·Miles attendat pręceptis:ſuſcipe
recipe:diſta:erige ſpiculum:uerſa iuga: reſpice
pręcedentem:ſuam decuriam dirigat tergiductor: Con
ſtituta interualla cōſerua:ad haſtam declina:collige: ita
conſiſte·In arrectum redde:ad ſcutum declina: collige:
ita conſiſte·Ad haſtā immutare:collige·Ita cōſiſte· Alti
tudinem duplica:reſtitue:laconicā euolue:reſtitue: ma/
cedonicam euolue·Reſtitue choreum euolue·Reſtitue
ad haſtam:conuerte·Reſtitue ad haſtam:inflecte · Re/
ſtitue· Hęc de aciebus iuſtruendis habui quę breuiter
ad te ſcriberem imperator tibi uictoriam hoſtibus pro
fligationem allatura· Vale·

Finis Aeliani·

Impreſſum Romę per Venerabilem uirum Magiſtrū
Eucharium Silber:alias Franck·Anno domini Milleſi
moquadringenteſimo octogeſimo ſeptimo· Quinto
decimo Kal·Martii·

Regiſtrum·

Primum uacat Copię inſtrui·	Tum ſiniſtrorſumq;
Sit compellat Rhombi formam·	Phalanx Le hoc eſt·

BIBLIOTECA NAZIONALE
FIRENZE

G.K. 310

Cop. 35